

Franc Šebjanič

Murska Sobota

PISMA MIHAELA BAKOŠA MIHAELU INSTITORISU-MOŠOVSKEMU

VII. pismo

Mož božji, nadvse častiti gospod, brat
in vsega spoštovanja vredni sosluzabnik v Kristusu!

V naših slovenskih cerkvah smo se z vsemi silami in marljivostjo trudili, da bi dosegli večjo popolnost tako pri službi božji, ki smo jo uvedli lansko leto, kakor tudi pri pouku šolske mladine. Da bi mogli ta naš načrt uspešneje izvesti, smo sklenili, da bomo dali našim otrokom in poslušalcem (vernikom) v roke prepotrebne knjige, in sicer najprej abecedno knjigo ali kot jo imenujemo — Abecedar. Leta 1715 je izšel slovenski abecedar, ki ne vem, kdo ga je napisal, in ga imamo pri rokah le v enem izvodu z naslovom: *Abecedarium Szlovenszko vö szpüscseno za drouvno deczo v Hali 1715.*¹¹ Ker nas torej sili potreba, da našim malim pomagamo pri tem nedostatku, sem, glej, pripravil novo (knjižico) z naslovom: *Szlovenszki Abecedar, pomnoženo in obogateno z molitvami, štirimi pesmimi in besednjakom.* To je v glavnem prevod iz madžarskega gjurskega abecednika, vendar ne v celoti.

Ker pa sem nedavno z veseljem izvedel, da je v Požunu sedaj tiskar, v stroki izkušen človek naše vere, mi boš dovolil, prosim, spoštovani pokrovitelj, da se Te upam s temi novimi prošnjami nadlegovati; z vso vljudnostjo Te prosim samo s tem namenom, **da** Ti ne bi bilo pretežko to skromno delce, ki niti ni vredno Tvoje osebe, ob prvi priliki izročiti v tisk temu gospodu, meni sicer neznanemu tiskarju. Tega bi gotovo ne storil, če ne bi bil prepričan o Tvoji vnemi in zavzetosti za Božje in književne stvari ter, da ne omenjam, o Tvoji blagi naklonjenosti do mene. Preglej prosim s svojimi očmi to knjižico, preden bo šla v tisk in opozori, če bi Ti kaj ne ugajalo. O tem je vprašanje: *o številu zakramentov, in po Gospodovi molitvi (očenašu): ali se smejo svetniki po smrti častiti?* Če bi na primer menil, da je treba taka vprašanja v modernem času izpustiti, jih po svojem modrem preudarku popolnoma črtaj.

Za tiskarja bo prišlo v poštev naslednje:

- a) Pri črki 'z, označeni z okroglim naglasom ali vejico, naj pazi npr. — 'zila — vena; toda siba — virga se piše le z (znakom) s.
- b) Kjer bo opazil naglase nad á, é, í, naj jih upošteva zaradi izgovorjave.
- c) Podčrtana vprašanja naj se tiskajo v poševnem tisku ali na kakršen koli način z razlikujočimi se črkami.
- d) Naslovu naj se doda slika Odrešenika, ki z iztegnjeno roko vabi k sebi otroke, z naslednjim napisom: *Püsztíte otroke +.*

Tisk naj bo jasen s srednjimi znaki, kot so natisnjeni v evangeliju v Novem zakonu častitega Kuzmiča. Če bo potreben kakšen popravek, ga bo lahko opravil moj nekdanji učenec Berke, ki pozna ta jezik in ki je, če se ne motim, še v Požunu v prvem razredu.

11. Naslov abecednika ni natančen, prav tako ne letnica izdaje. Očitno je, da je Bakoš imel v rokah tudi Temlinov Mali katekizem in je zato zamenjal letnico izdaje (ki bi se pravilno morala glasiti 1725).

e) Tristo izvodov bo iz gotovih razlogov zadostovalo.

Kakor hitro bo tiskar dokončal to delo in izstavil račun za opravljeno storitev, bo takoj prejel od nas plačilo.

Volilo 30 florenov, ki sem ga dolgo pričakoval, sem dne 7. februarja v redu prejel od odličnega gospoda Farkaša, med tem pa sem že prej imel napisano to pismo. Spoštovani pokrovitelj, za to Tvojo verno uslugo se Ti zahvaljujem in Ti bom hvaležen, dokler bom živel. V ostalem pa se vljudno priporočam blagim bratskim čustvom in ostanem z dolžnim spoštovanjem

Tvojega nadvse častitega imena

Mihael Bakoš

neutrudni častilec

Toth Keresztur, dne 7. febr. 1785

P. S. Belovo zgodovinsko gradivo sem v celoti dobil; poslal sem ga v Körmend gospodu Juriju Temlinu in on ga je z veliko hvaležnostjo sprejel.

VIII. pismo

Zelo častiti gospod, pokrovitelj, prijatelj
in najdražji brat v Jezusu Kristusu!

Vračam začetno knjižico, popravljeno in lastnoročno na čisto prepisano, da jo izročiš tiskarju. Zaradi mojega zdravstvenega stanja je nisem mogel dvakrat prepisati, zlasti žal pa mi je, ker je nisem mogel prej vrniti. Tiskar naj mi po javni pošti pošlje v pregled prvo polo (?); sam bom opravil popravke, on pa naj med tem dela s posebno pozornostjo in tako upošteva navodila na priloženem listu. Iz Tvojega nadvse zaželjenega pisma, ki si mi ga poslal, pa sem izvedel, da so mi tudi za to leto nakazali 30 florenov, ki jih pač nisem mogel uporabiti za natis knjižice. Zato pa Te zelo vljudno prosim, da mi jih pošleš po redni poti, z odbitkom 2. f. 30 ks. za slovansko pesmarico, ki mi jo tudi pošlji.

Sicer pa živimo sedaj do nadaljnjega v blagem miru, okrepljeni v polnem pokoju in v upanju na boljše. Težko nam je ob usodi superintendenta, ki se mu prejšnje zdravje v tem življenju ne bo več vrnilo, na kar lahko sklepam iz mnogih znakov, (ki sem jih opazil), ko sem ga v dnevih meseca avgusta obiskal. Ima namreč prizadet jezik, in takoj se zjoče nad veliko malodušnostjo, češ da njegovo trpeče srce, kot se je izrazil, ne najde tolažbe čustvom razen v joku. Zelo pa smo opazili, da zaradi tega šepa cerkvena uprava v naših krajih. In že priporočam Tvoje častito dostojanstvo Bogu, najvišjemu zaščitniku in ostanem Tvojega nadvse častitega dostojanstva

Toth Keresztur, dne 15. nov. 1785

trajen in uslužen častilec

Mihael Bakoš, služabnik Božje besede Toth. Ker.

IX. pismo

Spoštovanemu gospodu Mihaelu Institorisu, vzornemu predstojniku
(pošilja mnogo pozdravov) Mihael Bakoš

Svojo začetno knjižico, ki sem jo na čisto izpisal v novembrskih dneh minulega leta in jo zaupal Tvoji posebni skrbi in vodstvu, sem poslal v Požun, da jo natisnejo. Dovolil mi boš torej, spoštovani zaščitnik, da Ti zdaj ponovno pišem o tej drobni zadevi, ker namreč ne vem, ali se je (tiskar) že lotil dela ali ne. Nemajhna potreba namreč zahteva natis knjižice. O, da bi jo že videli v rokah učencev! Za primer pa, da oni tiskar ne more ali noče prevzeti tega dela, Te kar najponižneje prosim, da knjižico pošleš na-

zaj, da bi jo lahko ob prvi priliki poslali šopronskemu (tiskarju). Pokojnega odličnega gospoda Farkaša bo pri posredovanju pisem do mene nadomestil častiti gospod Samuel Gamauf, prvi pastor v Šopronu. Za pisanje in urejanje pesmi, ki jih je prav tako treba natisniti, ker sama potreba terja od nas to prizadevnost, pa še nisem pripravil nobenega načrta.

Ne bodi hud, da Te prosim, da mi varuješ moj beneficij 30 florenov, če in v kolikor Ti je mogoče, ali da mi še in še skušaš s svojim modrim nasvetom pomagati pri dodelitvi le-tega. (Pripisano: Toth Keresztur 1786.)

Sporočam Ti, da smo nedavno izvolili in dne 25. aprila slovesno ustoličili v Dömölku, ob navzočnosti mnogih odličnikov obojega stanu, superintendenta velečastitega Samuela Hrabrovskega. Vse je potekalo v določenem redu, pod predsedstvom vrhovnega inšpektorja Pavla Matkovicisa. Slavnostni govor je imel velečastiti David Perlaky na besedilo 1 Petr. 5, vrstica 4. Cerkevno upravljanje in vodenje naj ne bo gospodovanje. Za govor so mu zaploskali. V ostalem bodi priporočen Božji dobroti in bodi zdrav ter prosim, naj Ti ne bo pretežko, da mi ostaneš naklonjen kot doslej.

X. pismo

Spoštovani gospod pokrovitelj, brat in nadvse cenjeni prijatelj!

Dne 20. decembra pravkar minulega leta sem prejel v Körmendu Tvoje nadvse zaželeno pismo. Prejel sem tudi vanj priloženih 30 florenov, ki se zanje močno zahvaljujem, predvsem za Tvoje verno prizadevanje okoli njihovega izplačila. Iz Tvojega pisma razumem, da ima veleodlični gospod Willand, upravnik tega volila, pomisleke o tem, da bi samo jaz črpal iz te ustanove, ki je skupna za vse prekmurske Slovence. Spoštovani prijatelj, dobro se spomniš, kako in v kakšni zvezi sem zaprosil za to volilo in ga dvignil, ko sem bil še v Šurdu. V sedanjih okoliščinah se tudi ne potegujem zanj po kakšni osebni pravici, saj je skupna ustanova. Da pa mi je bila (le-ta) izplačana doslej že večkrat, še ko sem živel v Toth Kereszturu, sem to dosegel po posebni Tvoji dobroti in (po dobroti) (velecejenega) gospoda Willanda. Tvoja pisma pričajo (o tem). Nočem namreč, da bi mi kdo kdaj očital to ustanovo. Od tedaj služim Cerkvi med Slovenci v Tothságu in Bog ve, s kakšno vnemo želim, da bi skrbel v skupni blagor naroda, dokler mi ne opešajo moči; toda nočem si lastiti nobenih zaslug, vendar lahko rečem, da je malo sinov naše domovine, ki bi hoteli služiti svoji domovini s takšno vnemo, kot bi morali. V Nemes Kéru je častiti gospod Babič, po narodnosti prekm. Slovenec, ki je dobil prvi namestitveni odlok za cerkev v Pucincih, ki ga pa ni sprejel. Končno je bil nameščen v tej cerkvi gospod Berke, ki je tri leta prebil v Wittenbergu, je pa med ubogimi Slovenci živel tako pohujšljivo življenje, da se je moral po javnem odloku častitega (izbora cerkvenih) služabnikov umakniti iz cerkve v Pucincih, kateri na prekdonavskem območju ni enake, tako po številu vernikov kakor po dohodkih; zato pa se sedaj razpravlja o namestitvi tretjega pastora v naši Železni županiji. Kaj hočem s tem reči, boš s svojo modro sodbo lahko razumel.

Moja slovenska pesmarica bi bila končno povsem pripravljena, če me ne bi bila zatekla zelo težka bolezen, da sem moral skoraj za četrto leto odložiti to delo; in kar je še več, prejšnje zdravje se mi še ni povrnilo, kajti čutim, da so v meni ostali neki čirni na ledvicah, kar Madžar imenuje rácz. Vendar bom poskušal, kolikor mi bodo dopuščale moči, da bomo do prihodnje pomladi lahko poslali tiskarju čistopis. Samo še en pregled je potreben in čisti prepis. Delo bo imelo okoli 70 pol(?) Če ti ne bom preveč nadežen, spoštovani brat, bi Te prosil, da se ne braniš (napisati) kratek uvod v latinskem jeziku, opremljen s podpisom Tvojega imena — v blag spomin. Tudi jaz sam bom napisal predgovor v slovenskem jeziku, katerega bom prepisal iz rokopisa blagopokoj-

nega častitega Kuzmiča, ki je o tem delu že razmišljal; (ta rokopis) z nekaterimi že popravljenimi pesmimi, sem jeseni dobil v svoje roke. Meni, in vsem bo resnično drago, če bo ta knjiga ozaljšana tudi s kakšnim Tvojim uvodničem, kajti Tebe smatram in imam za najdražjega in najboljšega zaščitnika našega naroda. Za stroške pa nam bo Bog poskrbel; morda bo tudi sam tiskar počakal, proti izplačilu medobresti, dokler mu iz prodaje izvodov ne bi povrnili dolga. V Šopronu me je upanje prevaralo in nisem dobil ničesar; verniki so ta čas obremenjeni z mnogimi javnimi dajatvami in lahko obljubijo le malo ali nič.

Najlepše se zahvaljujem za drobce o dalmatinskem in koroškem jeziku, ki si mi jih posredoval. Jurij(a) Dalmatin(a) in Primož Trubar sta se zares trudila v koroških cerkvah v šestnajstem stoletju, okoli leta 1562 in 1584. Prvega biblijo v foliju imam tudi sam in, kot slišim, je z njimi oskrbljena tudi knjižnica v Požunu. Primerjal sem šesto poglavje, začenši od druge vrstice, in se najlepše ujemajo. Res imam že 45 let, pa bi v četrtni leta lahko dobro razumel njihov jezik. O, da bi lahko mogli najti zanje prekm. Slovenca, ki bi hotel preiti v ta gospodov vinograd; vendar tudi sam ne poznam takšnega (človeka). V Šopronu je sedaj okoli osem mladeničev naše narodnosti, ki pa so še slabotni. Poleg tega pa je sedaj v naši prekdonavski superintendenci kar splošno tarnanje o pomanjkanju osebja. Nič več drugega ne ostane, kakor da Te priporočim Božji milosti, da Te dobrotni Bog ohrani čilega in zdravega. V tem novem letu naj te okrepi z novimi močmi in Te osiplje s svojim nebeškim blagoslovom. Ko Ti to želim, se nenehno priporočam Tvoji dosedanji naklonjenosti in bratskemu prijateljstvu in ostajam

Toth Keresztur, dne 5. jan. 1788.

Tvojega cenjenega imena
vdani častilec
Mihael Bakoš

XI. pismo

Nadvse častiti gospod pokrovitelj in spoštovani
brat v Kristusul

Glej, končno sad mojega dela — en izvod knjige slovenskih himen. Edini vzrok, da je ta knjiga tako kasno izšla, je počasnost tiskarja v Šopronu, in sicer zdaj že pokojnega gospoda Siessa. S svojo modro sodbo prelistaj knjigo, napisano v našem slovenskem jeziku in boš v njej brez kakega dvoma razumel mnogo, ker je jezik zares slovanskega izvora. Kot se spominjam, sem Ti nekoč že opisal, kako zelo sem vzljubil v Požunu mnoge pesmi (ki so jih peli), pri bogoslužju; zelo drago in bi se (morda) ne lotil nekoristnega dela, če bi se tukaj pri izboru le-teh (pesmi) lahko oprl na pomoč kakega moža. Storil sem pač po meri svojih moči, kar sem mogel. Prosim, naj Ti ne bo pretežko, in pošlji to knjigo spoštovanemu gospodu Crudiju. Ko jo bo on pogledal, jo naposled, če bo ugajala, blagovoli odnesti v požunsko knjižnico, (da se ohrani) spominu. Pozno se sicer prebujamo ubogi prekm. Slovenci. Toda če bomo nadomestili izpad naših prednikov, ne bo nič ali le malo zamujenega.

Močno sem hvaležen in se zahvaljujem gospodu Bogu, da sem lahko, oprt na Vašo pomoč iz Požuna, oskrbel natis te prekristne knjige. Volilo treh let, 90 florenov namreč, sem uporabil v ta namen, prejel pa sem še 30 florenov preteklega leta za razčiščenje našega dolga. Za to Vašo blago pomoč se torej neskončno zahvaljujem Tebi, častiti brat, in predvsem preodličnemu gospodu zdravniku Willandu. Naj se Vam ne zdim, spoštovani pokrovitelji, nadležen, če bom tudi v bodoče še poprosil za to volilo v splošno korist naših cerkva. V ostalem pa se še naprej priporočam bratskim čustvom in ostajam z dolžnim spoštovanjem

Toth Keresztur, 9. febr. 1790.

vedni častilec
Mihael Bakoš
VDM. Toth.

XII. pismo

Spoštovani gospod pokrovitelj,
moj nadvse cenjeni brat v Kristusu!

Zaradi posebnih razlogov sem se vrnil v svojo cerkev v Šurdu, v kateri sem se prvič ukvarjal z bogoslužjem; za naslednika mi je bil postavljen veleugledni Franc Berke. O tej spremembi svojega položaja bi Ti moral že prej sporočiti zaradi tako tesne in posvečene povezanosti, ki je med nama. Čemu torej, boš vprašal, naša ustanova? Zdravniku gospodu Willandu sem pisмено sporočil: ona naj bi bila takšna, da bi bilo morda v njej (prekm.) slovenskemu narodu nekaj zagotovljenega tudi za bodoče; zanj (delež na ustanovi) sem se često, tudi zdaj, zahvalil gospodu upravitelju. Zadnja leta pa sem, kot Ti je zelo dobro znano, spoštovani brat, porabil to volilo za natis pesmarice.

Dne 17. junija mi je bila na minulem okrožnem zboru v kraju Fő Pécz naložena dolžnost, naj popravim Agenda Vandalica in jih uredim v obliki, ki mora biti potrjena na zboru. Če se nam bo torej treba v podobnem primeru zateči k temu dobrodelnemu volilu, z namenom namreč, da natisnemo agendo ali druge knjige (tedaj prosimo), naj se nam ne zapre dohod k tej ustanovi. Sedaj sem torej pastor v Šurdu in obenem sodovilni član (prek.) slovenskih cerkva, sicer bi se ne bil odrekel (prejšnji župniji). S tem pa te, spoštovani pokrovitelj, priporočam Božji dobroti in ostajam v trajnem spoštovanju vdan Tvojemu blagemu in bratskemu čustvu

Velespoštovanega gospoda

vdati častilec

Mihael Bakoš

VDM v Šurdu

Šurd, dne 8. junija 1791.

V prvih dveh nadaljevanjih popravi: 25/19 1783, 25/34 *Abecedarium*, 55/45 *Novum*, 56/21 *Monyorokeréku*, 56/37 *Bačič*, *Kéč*.

Zapiski, ocene in poročila

GLAS O ŠOLSTVU ZA NARODNOSTI V VOJVODINI*

(V zvezi z našim razpravljanjem o prekmurskem dvojezičnem šolstvu)

Veseli nas, da se zanimate za naše izkušnje pri reševanju vprašanj v zvezi s šolanjem pripadnikov narodnosti. Zelo radi vam dajemo to temeljno kratko informacijo. Če so vam potrebna še kakšna pojasnila, vam jih bomo zelo radi posredovali.

Na našem področju so, kakor v vsej Vojvodini, vse šole organizirane po načelu teritorialnosti. Ni posebnih šol za posamezne narodnosti, ampak vsi učenci z določenega področja obiskujejo isto, skupno šolo. Tako so glede na sestav učencev vse naše osnovne šole dvonarodnostne. Res imamo tudi enonarodnostne šole, vendar samo tam, kjer na področju vasi ali mesta, ki je območje kake šole, živi prebivalstvo samo ene narodnosti, tj. tam, kjer dvonarodnostnih šol tudi ni mogoče ustanoviti.

V takih šolah so razredi napravljeni na podlagi učnih jezikov, tako da vsaka narodnost posluša pouk v svojem maternem jeziku. V šoli obstajajo vzporedni oddelki s srbsko-hrvatskim in madžarskim učnim jezikom. Učiteljski zbor, uprava šole, vsa organizacija in vse zunajrazredne dejavnosti so skupne za vse učence ne glede na narodno pripadnost. To pomeni, da so učenci ločeni med učnimi urami, vse drugo pa je skupno za obe narodnosti. Za tako organizacijo dela je nujen učiteljski kader, ki dobro obvlada oba jezika; to smo si zagotovili v veliki meri.

* Objavljamo dopis Prosvetno-pedagoškega zavoda iz Subotice mariborski podružnici Slavističnega društva Slovenije.